

Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht, 9 (2014), 79-82

Boekbespreking: Ton Meijers, Compendium van het Katholieke canoniek recht, dl I, Valkhof, Nijmegen 2013.

L. C. van Drimmelen¹

De mooiste zin uit het hele boek is de laatste: ‘... het zielenheil van christengelovigen, dat de hoogste wet van de kerk is.’

Zo besluit ook de Codex Iuris Canonici, het Wetboek van Canoniek Recht voor de Rooms-Katholieke Kerk (CIC), in de allerlaatste canon (c. 1752): ‘... *prae oculis habita salute animarum, quae in Ecclesia suprema semper lex esse debet.*’, ‘... met het zieleheil voor ogen, dat in de Kerk steeds de hoogste wet moet zijn.’

Deze wijsheid is ontleend aan Cicero die ooit schreef: ‘... *salus populi suprema lex esto*’, ‘... het heil van het volk dient de hoogste wet te zijn’. (De legibus 3 § 8)

Wie nu nog meent dat kerkrecht droge kost is, moet het boek van Ton Meijers lezen. Op toegankelijke en tegelijk zorgvuldige wijze gidst hij de geïnteresseerde door de CIC. Canon voor canon parafraseert en interpreteert hij wat er staat. In het nu verschenen deel I bespreekt hij zo de plaats van alle gedoopten in de kerk en de functie van hen die daarin leiding geven, evenals de plaats van hen die opgenomen zijn in een instituut van gewijd leven of in een sociëteit van apostolische leven, de religieuzen. Voor hen die minder of niet thuis zijn in de RK-kerk en haar organisatie gaat een wereld open.

Er staan prachtige en aansprekende passages in het boek, bij voorbeeld op blz. 60/61 over de levensheiliging. Een citaat: “*De persoonlijke groei waartoe zelfheiliging leidt, komt derhalve niet allen de gelovige persoon maar de gehele geloofsgemeenschap en daarmee de samenleving ten goede.*”

De tekst van het boek is gelardeerd met kaderteksten waarin bepaalde aspecten van het kerkelijk leven worden uitgelicht. De auteur betoont zich daarin een ware meester in de (beide) rechten. Achterin het boek is een overzicht van de kaderteksten opgenomen.

Wie echt genieten wil van het boek moet echter voldoen aan twee voorwaarden.

¹ L. C. van Drimmelen is emeritus predikant en doceerde kerkrecht aan de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam.

In de eerste plaats moet de lezer de CIC er open bij hebben liggen. En daarbij niet de Latijnse tekst (letterlijk) links laten liggen. Bij Gooi & Sticht te Hilversum is in 1987 een uitgave van de CIC verschenen met telkens op de linkerbladzijde de canones in het Latijn en op de rechter pagina de Nederlandse vertaling daarvan. Die Nederlandse vertaling laat een enkele keer te wensen over en Meijers legt daar zo vaak daar aanleiding toe is de vinger bij. We moeten het dan ook hebben van de Latijnse tekst, die officieel en normatief is. Maar iemand die het Latijn onvoldoende machtig is, hoeft zich niet af te laten schrikken en kan zich, dank zij de heldere uitleg, goed behelpen met de Nederlandse vertaling. Als bij de bespreking van een canon ook maar even naar de bewoordingen van de betreffende canon zelf wordt gekeken. En even verder kijken als de bedoelde canon per vergissing met een verkeerd nummer wordt aangegeven (blz. 25 c. 1269 moet c. 1259 zijn.)

Een aantal malen bespreekt de auteur canones in de volgorde waarin ze in de CIC staan. Maar soms komt hij tot een eigen rangschikking van de stof zoals op blz. 117 e. v. Het wordt dan niet gemakkelijk om het boek, dat als compendium beslist voldoet, ook als naslagwerk te gebruiken om na te kijken wat de strekking van een bepaalde canon is. Een lijst achterin het boek van alle behandelde canones en de pagina waarop men voor raadpleging terecht kan, zou de bruikbaarheid van het boek vergroten.

De tweede voorwaarde is dat de lezer eerst hoofdstuk I, de inleiding, tot zich neemt. Het is niet handig om zomaar ergens halverwege het boek te gaan grasduinen. Eerst moet men zich de door de schrijver gebezigde terminologie eigen maken om niet verderop in het boek te verzanden. Menigeen zal, als hij door de inleiding kruipt, een paar keer met de ogen knippen.

Dat is al het geval bij de allereerste zin van het boek op blz. 11. *'Naast het burgerlijk recht bestaat het religieuze recht.'* Dat klinkt alsof de hele, door de Nederlandse overheden uitgevaardigde wetgeving aangeduid kan worden als 'burgerlijk recht', ook het staatsrecht, ook het strafrecht, ook de internationale verdragen. Het doet komisch aan als op blz. 20 in noot 14 en op 25 in de kadertekst gesproken wordt van *'burgerlijk privaatrecht'*! Toegegeven, de CIC geeft daar zelf aanleiding toe door, als het niet om canonieke rechtsregels gaat, te spreken van *ius civilis*. Veelal gaat het dan inderdaad om burgerlijk recht in de zin waarin het in het Nederlandse taalgebied gewoonlijk gebezigd wordt, met name als het gaat om personen en familierecht (huwelijksrecht) (b.v. c. 1105 § 2) of vermogensrecht (erfennissen) (b.v. c. 668 § 1). Maar dat is niet altijd het geval (b. v. c. 231 § 2). In de Nederlandse vertaling van de genoemde uitgave van de CIC staat in al die gevallen *'burgerlijk recht'*. Hoe zou je anders moeten vertalen. 'Wereldlijk recht'? Maar dat klinkt zo werelds. En ook de kerk leeft en werkt

in de wereld. ‘Overheidsrecht’? Maar er is ook een kerkelijke overheid. ‘Staatsrecht’ (zoals in c. 1558 § 2, *ius civitatis*)? Maar staatsrecht maakt net als burgerlijk recht deel uit van het Nederlandse recht. ‘Statelijk recht’? Dat komt nog het dichtst bij de bedoeling. Maar soijt, laten we accepteren dat de auteur met ‘burgerlijk recht’ het niet religieuze recht bedoelt. Als we daar maar bij het lezen van het boek op bedacht zijn.

Soms zit de auteur er wat zijn terminologie betreft echt naast.

Niet het kerkrecht van de protestantse kerken wordt kerkorde genoemd (blz. 12). Een protestantse kerkorde is het geheel van kerkelijke regels voor het leven en werken van een protestantse kerk. Protestantse kerkrecht is de bestudering, interpretatie en toepassing van een kerkorde.

Ook op blz. 12 staat: ‘*Een ritus is een kerk*’, terwijl op blz. 66 duidelijk wordt dat een kerk een ritus hééft.

Op blz. 52 wordt in de kadertekst gesteld dat gedoopten geen lid van de kerk zijn maar slechts ledematen. Maar waarom zou je ‘*membrum*’ (b. v. in c. 774 § 1) niet gewoon met ‘lid’ vertalen? Een pas gedoopt kind heeft in de kerk weliswaar nog niet alle subjectieve rechten die iemand heeft die geconfirmeerd is, maar door de doop wordt een mens toch in het lichaam van de kerk, dat het lichaam van Christus is, als lid opgenomen? Hoe wou je het gestelde op blz. 52 ecclesiologisch verantwoorden?

Evengoed zou een woordenlijst achterin het boek met verwijzing naar de pagina waarop men het betreffende woord kan vinden een welkome aanvulling zijn. En de betekenis van het woord mag ook direct aan de woordenlijst toegevoegd worden. Dan is voor een student gemakkelijk te vinden wat een postulant is en een pallium en wat indult betekent.

De uiteenzetting over ‘hiërarchie’ op blz. 22 is niet verhelderend. Als gesteld wordt: ‘*Hiërarchisch betekent dat het van God uitgaat*’ is dat ongetwijfeld waar, maar op tal van bladzijden wordt toch duidelijk dat de hiërarchie in de RKK een boven- en onderschikking betekent en dat we het dan over een gezagsverhouding tussen de paus als hoogste gezagsdrager en de bisschop als superieur van de pastoor hebben. Blz. 23 is daar helder over.

En dat het van God uitgaat

Daarmee wordt naar mijn mening een van de grootste vraagstukken binnen het kerkrecht aangeraakt. Aan deze aangelegenheid wordt concreet aandacht geschonken op blz. 23 e. v. ‘Het *goddelijk recht* berust op de openbaring ...’. En ‘Het *natuurrecht* omvat de normen van het menselijk samenleven, zoals die met de rede uit de scheppingsorde worden gekend.’ Maar: ‘Het *louer kerkelijk recht* (...) omvat de normen die met het oog op

de tijd, plaats en omstandigheden zijn geformuleerd.’ De laatste zijn in principe veranderbaar. Maar dat is nu juist het probleem. Hoe wordt vastgesteld wat *ius divinum* en *ius naturale* materieel inhouden? Daarover wordt door mensen van den beginne gediscussieerd. Met een beroep op goddelijk recht en op het natuurrecht worden vanouds vrouwen, negers, homo’s en nog meer gediscrimineerd. Goddelijk recht en natuurrecht onveranderbaar? Kan je soms niet als mens in de scheppingsorde en door inniger vertrouwdheid met Gods Woord tot een beter inzicht komen?

Evenwel is de organisatie van de RKK gebouwd op deze drie pijlers, het *ius divinum*, het *ius naturale* en het *ius humanum*. Zonder deze zou het bouwwerk instorten. Ton Meijers maakt dat in zijn boek duidelijk.

Niettemin blijft de laatste regel van zijn boek de mooiste: ‘... *het zielenheil van christengelovigen, dat de hoogste wet van de kerk is.*’